

94(497.583)''14''

930.2

314.15

Primljeno: 29. 3. 2024.

Prihvaćeno: 30. 5. 2024.

Izvorni znanstveni rad

<https://doi.org/10.22586/pp.v43i67.32196>

*Tonija Andrić**

*Ante Birin***

Migracije i mobilnost ljudi u kasnom srednjem vijeku: Splićani u Šibeniku i Šibenčani u Splitu tijekom 15. stoljeća***

Ovaj tekst proučava društvene i ekonomske veze stanovništva Splita i Šibenika u 15. stoljeću na temelju podataka pronađenih u sačuvanim notarskim spisima. Ti nam podaci višestruko svjedoče o prisutnosti Šibenčana u Splitu, odnosno Splićana u Šibeniku te nam ovisno o svakom pojedinom slučaju u većoj ili manjoj mjeri pružaju uvid u njihov život i poslovnu djelatnost. Prateći tako sudbine pojedinaca, rad donosi prikaz migracijskoga kretanja stanovništva između ta dva grada i analizira kojim su društvenim skupinama ti pojedinci pripadali.

Ključne riječi: Split, Šibenik, Dalmacija, kasni srednji vijek, mobilnost ljudi, migracije

Uvod

Od samih začetaka Šibenik i Split imali su dug i po mnogočemu različit razvojni put, tijekom kojega su se naposljetku formirali kao politički autonomne komune staleški podijeljenoga društva.¹ Kao i u drugim dalmatinskim gradovima, proces

* Tonija Andrić, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet u Splitu, Sveučilište u Splitu, Poljička 35, 21 000 Split, Republika Hrvatska, E-mail adresa: tonija@ffst.hr

** Ante Birin, Hrvatski institut za povijest, Opatička 10, 10 000 Zagreb, Republika Hrvatska, E-mail adresa: ante.birin@gmail.com

*** Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom *Topografija vlasti: istočnojadranski gradovi u srednjovjekovnim prostorima vlasti* (TOPOS), HRZZ IP-2019-04-2055 (<http://topos.s11.novenaaweb.info/hr/>).

¹ O utemeljenju i prostornom razvitku ovih gradova vidi npr.: Mate Suić, *Antički grad na istočnom Jadraniu* (Zagreb: Golden marketing, 2003), 384-388; Tomislav Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje:*

njihova komunalnoga razvitka pratilo je i postupno jačanje pisane pravne kulture i „urastanje notarijata u komunalni ustroj”.² Tijekom 13. stoljeća javni je notarijat tako postao jednom od najvažnijih komunalnih službi sa svrhom redigiranja i memoriranja pravnih radnji, čiji se pisani oblik „sve češće smatrao poželjnim za slučaj da među strankama nastane spor o sadržaju dogovorenog”.³ Upravo te notarske privatno-pravne isprave iznimno su bogato vrelo za istraživanje različitih društvenih i gospodarskih tema iz lokalne povijesti kao što je to primjerice pitanje veza ne samo između gradova na istočnoj obali Jadrana nego i njihovih veza s talijanskim gradovima na drugoj obali. U domaćoj historiografiji većina radova koja se bavila tom temom posvećena je Dubrovniku i njegovim trgovačkim vezama s drugim gradovima, o čemu je više od drugih pisao Josip Lučić, uz tek rijetke studije o prisutnosti došljaka u pojedinim dalmatinskim gradovima i biografske priloge o nekima od njih.⁴ Prilog boljem poznavanju tih veza jest i ovaj rad, pio-

ljudi, prostor, ideje (Zagreb: Školska knjiga, 1997), 503-506; Željko Rapanić, *Od carske palače do srednjovjekovne općine* (Split: Književni krug, 2007), 113-210; Ivan Basić, „Poleogeneza Splita na razmeđu kasne antike i ranoga srednjeg vijeka” (doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2013); Tomislav Raukar, *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku* (Split: Književni krug, 2007), 12-15; Slavo Grubišić, *Šibenik kroz stoljeća* (Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1974), 9-22; Frano Dujmović, „Postanak i razvoj Šibenika od 1066. do 1409. godine”, u: *Šibenik – spomen zbornik o 900. obljetnici*, ur. Slavo Grubišić (Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1976), 77-83; Josip Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku* (Zagreb: Školska knjiga, 1995), 10-17; Danko Zelić, „Postanak i urbani razvoj Šibenika” (doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 1999).

² Nella Lonza, „Pravna kultura srednjovjekovne Dalmacije između usmenosti i pismenosti”, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 63 (2013), br. 5-6: 1216.

³ Lonza, „Pravna kultura srednjovjekovne Dalmacije”, 1217. – Više o povijesnom razvoju dalmatinskoga notarijata vidi u: Jakov Stipišić, „Razvoj splitske notarske kancelarije”, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 1 (1954): 111-123; Lujo Margetić, „O javnoj vjeri i dispozitivnosti srednjovjekovnih notarskih isprava s osobitim obzirom na hrvatske primorske krajeve”, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 4 (1973): 5-79; Milan pl. Šufflay, *Dalmatinsko-hrvatska srednjovjekovna listina. Povijest hrvatskoga notarijata od 11. do 15. stoljeća* (Zagreb: Naklada Darko Sagrak, 2000), 27-35; Branka Grbavac, „Notarijat na istočnojadranskoj obali od druge polovine 12. do kraja 14. stoljeća” (doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2010); Branka Grbavac, „Splitski javni notarijat u vrijeme nastanka Statuta”, u: *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo. Povodom 700. obljetnice. Zbornik radova sa međunarodnoga znanstvenog skupa održanog od 24. rujna do 25. rujna 2012. godine u Splitu*, ur. Željko Radić et al. (Split: Književni krug; Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu; Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2015), 353-362.

⁴ Josip Lučić, „O pomorskim vezama Dubrovnika sa Zadrom i ostalim gradovima Dalmacije u XIII stoljeću”, *Pomorski zbornik* 4 (1966): 355-379; Josip Lučić, „Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije u XIII st.”, *Pomorski zbornik* 5 (1967): 355-379; Josip Lučić, „Pomorsko-trgovački odnosi Dubrovnika i Kotora u XIII st.”, *Pomorski zbornik* 6 (1968): 417-454; Josip Lučić, „Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika s gradovima zetskog i dračkog primorja u XIII st.”, *Pomorski zbornik* 7 (1969): 820-858; Josip Lučić, „Prilog povijesti veza između Šibenika i Dubrovnika u srednjem vijeku”, *Historijski zbornik* 21-22 (1969): 329-342; Josip Lučić, „Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Venecije u XIII st.”, *Pomorski zbornik* 8 (1970): 569-595; Josip Lučić, „Veze između Senja i Dubrovnika za Hvarske bune (1510-1514)”, *Senjski zbornik* 17 (1990): 235-242. – Vidi i: Mirjana Popović-Radenković, „Le relazioni commerciali tra Dubrovnik (Ragusa) e la Puglia nel periodo Angiono (1266-1442)”, *Archivio Storico per le provincie Napoletane* 76 (1958): 73-104; 77 (1959): 153-206; Vinko Foretić, „Vjekovne

nirski u istraživanju veza između Splita i Šibenika u kasnom srednjem vijeku, u kojem je s obzirom na prirodu podataka prikupljenih tijekom provedenih arhivskih istraživanja naglasak stavljen na mobilnost ljudi, odnosno na migracijska kretanja stanovništva.

Izvori

Podaci na kojima se temelji ovaj rad u najvećoj su mjeri prikupljeni iz splitskih i šibenskih bilježničkih spisa, čija je obimna građa danas okupljena u dva arhivska fonda, od kojih se onaj splitskih bilježnika čuva u Državnom arhivu u Zadru,⁵ a onaj šibenskih bilježnika nalazi se u Državnom arhivu u Šibeniku.⁶ Činjenica da je dosad objavljen tek skroman dio ove,⁷ kao i druge slične građe, poput spisa

veze Dubrovnika i Korčule”, *Dubrovnik* 4 (1965): 18-54; Vinko Foretić, „O vezama starog Dubrovnika i Makarskog primorja”, *Makarski zbornik* 1 (1971): 169-211; Ignacij Voje, „Ekonomske veze između Dubrovnika i Dalmacije u XV stoljeću”, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 10 (1977): 379-394; Ferdo Gestrin, „Migracije iz Dalmacije u Marke u XV. i XVI. st.”, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 19 (1977), br. 1: 395-404; Tomislav Raukar, „Ser Baptista de Augubio, civis Spaleti”, *Mogućnosti* 26 (1979): 108-118; Anita Bartulović, Linda Mijić, „Padovanci u Zadru: zadarski notar Petar Perencan (1361. – 1392.) i njegovi klijenti”, *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru* 10 (2015), br. 14: 161-180; Anita Bartulović, „Integracija došljaka s Apeninskog poluotoka u zadarskoj komuni (1365. – 1374.)”, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 61 (2019): 135-177; Irena Benyovsky Latin, Zrinka Pešorda Vardić, ur., *Towns and Cities of the Croatian Middle Ages – The City and the Newcomers* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2020).

⁵ Hrvatska (dalje: HR) – Državni arhiv u Zadru, Zadar (dalje: DAZD) – fond 579 – Bilježnici Splita (dalje: BS) (1341. – 1774.). – Registar ovoga fonda objavljen je pred više od pola stoljeća, a daje sadržajni uvid u sačuvane isprave, njihov materijalni opis i osnovne kronološke podatke. Više vidi u: Danica Božić Bužančić, *Inventar arhiva stare splitske općine* (Zagreb: Historijski arhiv, 1969).

⁶ HR – Državni arhiv u Šibeniku, Šibenik (dalje: DAŠI) – fond 263 – Bilježnici Šibenika (dalje: BŠ) (1414. – 1797.). – Manji dio sačuvanih spisa šibenskoga bilježnika Antonija Campolonga, koji su također obuhvaćeni ovim istraživanjem, nalazi se u Biskupijskom arhivu. HR – Biskupijski arhiv Šibenik (dalje: BAŠ) – fond 18/1 – Šibenska biskupija (dalje: ŠB) – Biskupska kurija (dalje: BK) (1402. – 2003.).

⁷ Jakov Stipišić, Ante Nazor, prir., *Splitski bilježnički spisi*, sv. I: *Spisi splitskog bilježnika Ivana pok. Čove iz Ankone od 1341. do 1344.*, MSHSM 53 (Zagreb: HAZU, 2002); Branka Grbavac, Damir Karbić, Arijana Kolak Bošnjak, prir., *Splitski bilježnički spisi*, sv. II: *Spisi splitskog bilježnika Albertola Bassanega od 1368. do 1369. godine*, MSHSM 59 (Zagreb: HAZU, 2020); Mirko Zajčić, „Spisi šibenskog notara Slavogosta”, *Starine* 44 (1952): 201-296; Josip Kolanović, prir., *Zilio pok. Gulielma de Albanis de Regio: bilježnički zapisi iz 1398. i 1400. godine* (Zadar: Državni arhiv, 2016); Ante Birin, „Šibenski bilježnici – Pietrobono Pagano (1436. – 1437.)”, *Povijesni prilozi* 28 (2009), br. 37: 117-188; Ante Birin, „Šibenski bilježnici – Petar pokojnoga Ivana (1453. – 1454.)”, *Povijesni prilozi* 31 (2012), br. 42: 103-189; Ante Birin, „Šibenski bilježnici – Indricus de Indricis (1431. – 1434.)”, *Povijesni prilozi* 32 (2013), br. 44: 91-154; Ante Birin, *Šibenski bilježnici – Bonmatej iz Verone (1449. – 1451.) = Notai di Sebenico – Bonmatteo da Verona (1449-1451)* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2016); Ante Birin, *Šibenski bilježnici – Juraj de Dominicis (1469. – 1470.) = Notai di Sebenico – Giorgio de Dominicis (1469-1470)* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2018).

kancelarije gradskih knezova,⁸ u znatnoj mjeri usporava prikupljanje većega broja podataka na temelju kojih bi se mogao dati detaljniji i sveobuhvatniji prikaz splitsko-šibenskih veza.

Sačuvana bilježnička građa širokoga je vremenskog raspona, a najstariji sačuvani spisi šibenskih bilježnika, uz iznimku dvaju skromno sačuvanih ranijih svešćića (bilježnika Slavogosta iz 1386. i Zilija de Albanis iz 1398. – 1400.), datiraju iz prvih desetljeća 15. stoljeća, pa je ovaj rad u kronološkom pogledu ograničen na isto stoljeće. Točnije rečeno, riječ je o razdoblju od kraja tridesetih do kraja sedamdesetih godina 15. stoljeća, iz kojega potječu fondovi petorice splitskih⁹ i osmorice šibenskih bilježnika¹⁰ obuhvaćenih provedenim istraživanjem. Ono je urodilo otkrićem više osoba koje na neki način povezuju ta dva grada, pri čemu se neki od njih, u velikoj mjeri ovisno o svojem društvenom položaju i imovnom stanju, spominju tek usput ili u rijetkim prilikama, pa o njima ne znamo ništa više od imena, mjesta podrijetla i profesije, dok na druge nailazimo znatno češće te ih susrećemo kao aktere više pravnih poslova, što nam onda omogućava i uvid u neke detalje iz njihova privatnoga ili poslovnoga života.¹¹ Kako daljnja istraživanja mogu uvelike dopuniti spoznaje do kojih smo došli ovom prilikom, ovaj rad, koji daje prikaz kretanja društvene elite, migracijskih kretanja radne snage kao i bračnih veza stanovnika tih dvaju gradova – o čemu svjedoči najveći broj prikupljenih podataka – tek je prvi korak u istraživanju veza između Splita i Šibenika u kasnosrednjovjekovnom razdoblju.

⁸ Josip Kolanović, ur., *Spisi kancelarije šibenskog kneza Fantina de cha de Pesaro 1441-1443*, Povijesni spomenici Šibenika i njegova kotara III (Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1989).

⁹ Ti su bilježnici Dominik de Manfredis (1441. – 1449.), Gašpar Jakovljević iz Verone (1453. – 1454.), Juraj de Casellis iz Trevisa (1453. – 1456.), Antun Campolongo (1454.) i Marko Ingaldeus (1473. – 1477.). HR-DAZD-579-BS, kut. 8-9, sv. 23/1-16; kut. 10, sv. 24; kut. 11, sv. 25/1-12; kut. 15, sv. 31/1 i sv. 32/1-2.

¹⁰ Ti su bilježnici Baptist de Ponte (1438.), Juraj de Dominicis (1469. – 1470.); Bartolomeus Arnulfus (1434. – 1435.), Christophorus Lovato (1437. – 1439.), Antun Campolongo (1440. – 1483.), Frane i Petar de Serenis (1441. – 1443.), Bonmatej iz Verone (1449. – 1451.) i Karatus Vitale (1451. – 1470.). HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 3b; kut. 4; kut. 8; kut. 9; kut. 11/1, 4-7; kut. 12; kut. 14; kut. 16/I; HR-BAŠ-18/1-ŠB-BK, kut. 2.

¹¹ O pokretljivosti bilježnika u potrazi za poslom u istočnojadranskim komunama svjedoči i slučaj Antuna Campolonga, koji se 1433. spominje kao kancelar porečkoga potestata, da bi nešto kasnije napustio tu komunu i tijekom nekoliko desetljeća obavljao dužnost šibenskoga komunalnog bilježnika (1440. – 1483.). Pritom je nekoliko mjeseci, od svibnja do studenoga 1454., radio i u splitskom notarijatu kao ispomoć tamošnjim bilježnicima. Vidi: Zoran Ladić, *Spisi istarskih bilježnika II. Spisi porečkih bilježnika*, sv. 1: *Registri porečkih bilježnika Henrika de Artizanibus (1433. – 1434.) i Antuna de Teodoris (1435. – 1449.)* (Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2018), 10, 17, bilj. 16; HR-DAZD-579-BS, kut. 11, sv. 25/1-12.

Kretanje društvenih elita

Razmatrajući pravni status i staleški položaj došljaka u novoj sredini, uočljivo je da su pripadnici društvene elite, odnosno gradskoga patricijata, relativno rijetko mijenjali mjesto boravišta ili prebivališta. S druge strane, udio pripadnika srednjega staleža komunalnoga građanstva,¹² imućnijih poduzetnika, klerika i komunalnih službenika, u migracijama stanovništva između ta dva grada bio je znatno veći, zbog čega se oni učestalije spominju u analiziranim ispravama šibenske i splitske komunalne administracije.

Sredinom 15. stoljeća, primjerice, u Splitu pronalazimo jednoga od pripadnika šibenske društvene elite, *ser Augustina Mikšića* (Mišića?) (*ser Augustinus Micsich de Scibenico, habitator Spaleti*),¹³ kojega je notar u dokumentu поближе identificirao mjestom podrijetla, ali i pripadnošću novoj sredini, iz čega se vidi da je ovdje već boravio određeno vrijeme.¹⁴ On je u ožujku 1447. u ime gospođe Nikolote, udovice *ser Zanina Papalića*, iznajmio splitskom brijaču Miladinu jednu radnju (*statio*) u prizemlju njezine kuće na Dobriću, u neposrednoj blizini mletačkoga kaštela,¹⁵ što upućuje na zaključak da je bio osoba od povjerenja gospođe Nikolote iako pozadinu njihovih odnosa nije moguće utvrditi.

S druge strane i u Šibeniku nalazimo nekolicinu pripadnika splitske društvene elite, čije vrijeme dolaska također nije moguće поближе utvrditi, no za koje pouz-

¹² Pripadnici srednjega i višega društvenog sloja u izvorima se lako identificiraju prema titulama koje im se često dodaju uz ime ili prema profesijama i poslovima kojima su se bavili. Usp. Sabine Florence Fabijanec, „Društvena i kulturna uloga zadarskog trgovca u 14. i 15. stoljeću”, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 22 (2004): 59-68; Meri Kunčić, Zoran Ladić, „Društvena i gospodarska slika splitske komune na temelju analize bilježničkih spisa”, u: *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo. Povodom 700. obljetnice. Zbornik radova sa međunarodnoga znanstvenog skupa održanog od 24. rujna do 25. rujna 2012. godine u Splitu*, ur. Željko Radić et al. (Split: Književni krug; Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu; Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2015), 404-405; Tonija Andrić, *Život u srednjovjekovnom Splitu. Svakodnevnica obrtnika u 14. i 15. stoljeću* (Zagreb; Split: Hrvatski institut za povijest; Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, 2018), 42-43, bilj. 230 i 231.

¹³ HR-DAZD-579-BS, kut. 9, sv. 23/11, fol. 59r. – S obzirom na to da u postojećoj literaturi posvećenoj povijesti Šibenika kao i u šibenskim bilježničkim spisima ne nailazimo na prezime Mikšić (*Micsich*), uz nužni oprez mogli bismo zaključiti da je riječ o iskrivljenom pisanju prezimena Mišić, ugledne plemićke obitelji čije se prezime u vrelima bilježi u oblicima *Missich*, *Mirsich*, *de Mirsa*. Vidi primjerice: HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/I, sv. a, fol. 2r; sv. b, fol. 8v; sv. f, fol. 110v; kut. IV, sv. 1, fol. 2v; sv. 2, fol. 58r; sv. 3, fol. 135v; kut. 11/VII, sv. F 10 V a, fol. 11v; sv. F 10 V b, fol. 117r; kut. 16/II, sv. a, fol. 83r; kut. 16/IV, sv. d, fol. 5r.

¹⁴ Splitska je komuna, za razliku od drugih na istočnom Jadranu, bila prilično otvorena za integraciju stranaca. Već nakon šest mjeseci stalnoga boravka u gradu strance je čvrsto vezivala u vlastito političko i ekonomsko ustrojstvo izjednačavajući ih po pravima i obvezama sa splitskim građanima. Antun Cvitanić, prir. *Statut grada Splita* (Split: Književni krug, 1998), 810-812, knj. NS, gl. 8. Usp. Raukar, *Studije o Dalmaciji*, 45.

¹⁵ HR-DAZD-579-BS, kut. 9, sv. 23/11, fol. 59r.

dano znamo da su ovdje pronašli svoj novi dom, stekavši na temelju toga i status punopravnih šibenskih građana. Jedan od njih bio je *ser* Martin Martinčić,¹⁶ kojega je krajem kolovoza 1434. šibenski kanonik Ivan Ušinić imenovao svojim zastupnikom ovlaštenim da ga zastupa u svim sporovima i parnicama, kao i u svim drugim pravnim poslovima.¹⁷ Kako se Martin tom prilikom spominje kao građanin i stanovnik Šibenika (*ser Martinus Martincich de Spaletto ciuis et habitator Sibinici*), očito je da je u gradu već prebivao određeno vrijeme. U Šibeniku se, osim toga, i oženio domaćom djevojkom, Elizabetom, s kojom je imao troje djece: sinove Martina i Antuna te kćer Katarinu. Iako nije poznato iz koje je obitelji potjecala, izvjesno je da se radi o nekoj od šibenskih plemićkih obitelji koja je svoje posjede, među ostalim, imala i u Skradinu i na području skradinskoga kotara. Tamo su se, naime, nalazili posjedi u vlasništvu njezine sestre Margarete, koja je također bila udana za Splitsanina, *ser* Franu Dominikova (*domina Malgarita vxor ser Francisci Dominici de Spaletto*), a koji se spominju u kontekstu nekoga međusestrinskog spora. Koji god bio razlog toga spora, Margareta je parnicu izgubila te je na osnovi presude od 19. kolovoza 1435. Elizabeti bila dužna doznačiti prihode s rečenih posjeda. Dotični su joj prihodi međutim bili doznačeni tek u ožujku 1438., kad se njezin muž spominje kao pokojni (*dona Elisabet vxor condam ser Martini Martincich*).¹⁸ Nekoliko godina poslije, 20. lipnja 1444., udovica Elizabeta (*domina Isabeta relictica condam ser Martini Martincich de Spaletto olim ciuis Sibinici*), upraviteljica ostavštine svoje djece, zajedno sa *ser* Lovrom Goniribićem i *ser* Jurjem Divničem, izvršiteljima oporuke pokojnoga joj supruga, za svojega je zastupnika imenovala splitskoga kanonika Jakova Martinčića, zasigurno Martinova bliskoga srodnika, možda čak i brata, ovlastivši ga da ju zastupa u potraživanju svega što pripada ostavštini i nasljedstvu pokojnoga *ser* Martina.¹⁹

Osim Martina Martinčića, u Šibeniku tijekom 1430-ih nalazimo još dvojicu pripadnika splitske društvene elite, čije nam prezime nije poznato, zbog čega nije moguće sa sigurnošću utvrditi ni je li se radilo o pripadnicima splitskoga patricijata. Riječ je o *ser* Damjanu i *ser* Frani Julijanovu, za koje bismo također mogli pretpostaviti da su bili braća. O njihovu se djelovanju u Šibeniku gotovo ništa

¹⁶ Rodonačelnik splitske plemićke obitelji Martini bio je Martin Martinov Petričić, koji se 1357. spominje kao član splitskoga Velikog vijeća. Uz imena njegovih sinova Nikole i Petra u izvorima se ne pojavljuje obiteljsko prezime i tek, kako navodi Mario Nepo Kuzmanić, „kod Petrovih sinova Jakova i Nikole, koje najprije nalazimo zabilježene imenom i očevim imenom, pojavljuje se prezime Martinčić, da bi kasnije prevladao oblik de Martinis”. Mario Nepo Kuzmanić, *Splitski plemići, prezime i etnos i druge povijesne teme* (Split: Književni krug, 2024), 127.

¹⁷ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 8, sv. I, fol. 3r-3v.

¹⁸ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 3b, fol. 58r.

¹⁹ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/4, sv. 4, fol. 158v-159r. – Spomenutoga kanonika Jakova (1438. – 1461.), koji se za razliku od *ser* Martina spominje u obiteljskom rodoslovlju koje donosi Kuzmanić, u izvorima „nalazimo kao Jakova Petra Martinova, Jakova Petra Martinčića, te Jakova de Martinisa”, za kojega je ujedno poznato da je kao „notar i kancelar bio u službi općine, nadbiskupa i kaptola”. Kuzmanić, *Splitski plemići*, 128.

posebno ne može reći jer se u spisima obuhvaćenim istraživanjima spominju tek u po jednom slučaju. Damjan se tako 12. studenog 1434. spominje kao svjedok u jednom ugovoru o dugovanju (*ser Damianus Iulianii de Spaletio ciuis Sibenici*).²⁰ Činjenica da je u tom trenutku već uživao status šibenskoga građanina svjedoči da je i on barem neko vrijeme već stanovao u Šibeniku, u koji će, prema svemu sudeći, tek naknadno pristići i *ser Frane*. Njegov jedini zasad poznati spomen potječe pritom iz sredine ožujka 1442., kad je sa *ser Dobrojem Ivanovim* zaključio sporazum o mirnom rješenju međusobnih sporova, čiji nam razlozi zbog oštećenosti isprave nisu poznati, a kojom prilikom bilježnik za *ser Franu* navodi da je trenutno stanovnik Šibenika (*ser Franciscus Iuliani de Spaletio habitator ad presens Sibenici*).²¹

Kad je riječ o kretanjima pripadnika intelektualne elite, ovdje možemo izdvojiti tek slučaj magistra Marka pokojnoga Frane iz Splita, plaćenoga komunalnoga kirurga (*magister Marcus condam Francisci de Spaletio medicus cyroicus salariatus comunis Sibenici*), koji je u Šibenik došao vjerojatno neposredno nakon smrti svojega prethodnika na tom mjestu, liječnika Marka pokojnoga Ivana († 1442./1443.).²² U Šibeniku je Marko zasnovao i obitelj oženivši se u prvoj polovini travnja 1448. Cvitom, pastorkom (*priuignam seu filiastram*) *ser Petra Mudropetića*, šibenskoga građanina, koji mu je na ime Cvitina miraza obećao dati tri vinograda i dva vrta te 500 libara malih mletačkih u stvarima i pokretninama.²³ Činjenica da je 16. travnja, prigodom isplate miraza, u ispravi počašćen laskavom titulom „najučeniji muž” (*doctissimus vir*) svjedoči da je Marko u Šibeniku u kratko vrijeme stekao velik ugled.²⁴ Iz braka s Cvitom Marko je, koliko je za sada poznato, imao tek sina Franu, koji je 1469. bio na pragu punoljetnosti s obzirom na to da se u ispravi od 27. listopada, imenujući oca za zastupnika, spominje kao „razborit mladić” (*dicretus (!) iuuenis ser Franciscus filius magistri Marci cirogicy ciuis Sibenici*).²⁵

Kao u slučaju svjetovne, tako su i u slučaju crkvene elite provedena arhivska istraživanja urodila pronalaskom tek nekoliko rijetkih primjera koji pokazuju da su

²⁰ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 8, sv. I, fol. 15r.

²¹ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/I, sv. c, fol. 54r-54v.

²² Lik ovoga znamenitoga šibenskog liječnika, koji je tijekom više desetljeća obnašao službu komunalnoga kirurga, ovjekovječen je na reljefu Majke Božje s Djetetom s crkve sv. Barbare, koji je 1419. i dao izraditi sam Marko „radi uspomene i za odrješenje od mojih grijeha”. Mirko Dražen Grmek, „Lik šibenskog liječnika Marka iz XV. stoljeća”, *Liječnički vjesnik* 71 (1949), br. 9-10: 352.

²³ Bračnim ugovorom zaključenim 22. veljače bilo je predviđeno da se ženidba treba obaviti do kraja travnja, kojom će prigodom biti isplaćen i dogovoreni miraz, izuzev jednoga od dva rečena vrta, koji je Marku trebao pripasti tek nakon Petrove smrti. HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/6, sv. 1, fol. 40v-41r.

²⁴ Povrh nekretnina navedenih u bračnom ugovoru, Petar je tom prigodom Marku isplatio 80 libara više u stvarima i pokretninama, odnosno umjesto dogovorenoga iznosa od 500 isplatio mu je 580 libara mletačkih denara. HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/6, sv. 2, fol. 62v-63r.

²⁵ Birin, *Šibenski bilježnici – Juraj de Dominicis*, 75-76, dok. 22.

pojedini pripadnici višega klera istovremeno znali obnašati službe u oba grada, odnosno da su svoju karijeru započeli ili ostvarili u gradu koji nije bio mjestom njihova podrijetla. Splitski kanonik Jakov Prvinčić tako je ujedno bio i rektor crkve sv. Krševana u Šibeniku, čije je prihode 22. siječnja 1470. dao u trogodišnji zakup šibenskom arhiprezbiteru i kanoniku Stjepanu Cimaturiću.²⁶ Izbor toga zakupca pritom nije bio nimalo slučajna jer jedna, tri mjeseca starija, isprava otkriva da je Stjepan Cimaturić, prije nego što je postao šibenski, bio splitski kanonik.²⁷

Drugi Šibenčanin koji je postao splitskim kanonikom bio je Damjan Dragojev, koji je prethodno bio mansionar crkve Presvetoga Trojstva u Veneciji, gdje je i stanovao (*venerabilis vir dominus presbiter Damianus condam Dragoy de Sibenico mansionarius ecclesie sancte Trinitatis Venetiarum et ibidem habitator*) barem tijekom prve polovine 1440-ih.²⁸ Kao splitski kanonik Damjan se prvi put spominje početkom idućega desetljeća u bračnom ugovoru od 21. lipnja 1451. kojim je dogovoren brak između njegove nećakinje Magdalene, kćeri sestre mu Margarete, i majstora Jakova Petrova, krojača iz sela Košević u šibenskom kotaru. Na ime Magdalenina miraza Damjan (*dominus presbiter Damianus Dragoich de Sibenico canonicus Spalatensis*) je pritom majstoru Jakovu obećao isplatiti iznos od 200 libara malih, i to u roku od pet godina.²⁹

Ostali pronađeni podaci svjedoče pak o redovnicima koji su bili podrijetlom iz Splita, a barem su jedno vrijeme boravili u nekom od šibenskih samostana. Među njima se ugledom svakako ističe brat Jakov iz Splita, koji je kasnih 1430-ih bio gvardijan franjevačkoga samostana sv. Frane (*venerabilis vir frater Iacobus de Spaleto guardianus conuentus sancti Francisci de Sibenico*).³⁰ U istom su samostanu određeno vrijeme boravila i dvojica splitskih imenjaka koji se spominju počet-

²⁶ Birin, *Šibenski bilježnici – Juraj de Dominicis*, 144-145, dok. 76.

²⁷ ... *licencia venerabile viro domino presbitero Stephano Cimaturch de Sibenico tunc canonico Spalatensi nunc uero canonico et archipresbitero Sibenicensi*. Birin, *Šibenski bilježnici – Juraj de Dominicis*, 62-63, dok. 11.

²⁸ Naime, 3. rujna 1444. *ser Mihovil Petrov, pomorac iz Splita, trenutno stanovnik Šibenika (ser Michael Petri marinarius de Spaleto habitator ad presens Sibenici)* – o kojem će više riječi biti poslije u tekstu – imenovao je Damjana svojim zastupnikom ovlaštenim da ga zastupa u potraživanju novca i stvari koje mu je dugovao Buraldo Coltrario, stanovnik Venecije (*Buraldo Coltrario habitator Venetiarum*) te svega što je trebao dobiti od ureda suprakonzula mletačke općine (*ab officio dominorum supraconsulum comunis Venetiarum*). HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/4, sv. 6, fol. 231r-231v. – Mansionari su bili „niži dio katedralnog klera (...), odnosno koralni vikari”. Josip Celić, „Svjetovno svećenstvo i redovništvo u Zadru po službenom iskazu iz 1811. godine”, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 57 (2015): 221. – Pri katedralnim je crkvama uz kanonike djelovao i niži kler, koji nije bio dijelom kaptola. Mahom su to bili kapelani i mansionari. Ustanova kaptola razdvojila je dijecezanski kler u dvije klase. Višom su smatrani kanonici, a svi ostali – pa i oni koji su bili dio katedralnoga klera kao mansionari, pjevači i slično – pripadali su nižoj klasi (*clero inferioris ordinis* ili *clero inferiori*).

²⁹ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 16/1, sv. a 2, fol. 58r-58v.

³⁰ U travnju 1437. Jakov se spominje prilikom primitka jednoga legata koji je rečenoj crkvi i samostanu ostavila gospođa Margareta, punica *ser* Nikole Divnića, dok je u travnju iduće godine jedan legat

kom 1446. godine. Riječ je o dvojici Ivana, od kojih je onaj stariji bio samostanski vikar i kantor, a mlađi je bio učitelj novaka (*dominus frater Iohannes de Spaletto maior vicarius et cantor predicti conuentus, dominus frater Iohannes de Spaletto minor magister nouitiorum fratrum dicti conuentus*).³¹

Još jedan šibenski redovnik splitskoga podrijetla bio je i neki brat Andrija iz Splita (*frater Andreas de Spaletto*), koji se krajem iste godine spominje kao redovnik u samostanu Sv. Križa na otoku Krapnju (*ad presens in monasterio et conuentu (!) sancte Crucis insule Crapani vicarie Bossine*).³² Gotovo da nema nikakve sumnje da je pritom riječ o Andriji, sinu Andrije Bilbradića iz Splita (*religiosus frater Andreas filius Andree Bilbradich de Spaletto ordinis fratrum minorum sancti Francisci*), koji je dvije godine prije, 5. studenog 1444., sva svoja prava na legat u iznosu od 100 libara mletačkih denara, koji mu je ostavila pomajka Anica, prepustio crkvi i samostanu sv. Frane u Splitu, franjevac konventualaca.³³

Ovom prilikom naposljetku treba spomenuti i Anastaziju (Stošiju), kćer pokojnoga Nikole Gradičića iz Splita, redovnicu u samostanu Sv. Spasa, uglednijem od dva samostana šibenskih benediktinki, koja barem posredno povezuje ta dva grada. Ostavljajući, naime, po strani dvojbe oko mjesta njezina rođenja, koje nije nužno moralo biti identično s mjestom očeva podrijetla, činjenica jest da je Stošija početkom veljače 1443. postala redovnicom u rečenom samostanu.³⁴ Slučaj njezina oca pritom vrlo zorno pokazuje kako se bez sveobuhvatnije istraženosti izvora lako može pogriješiti u utvrđivanju nečijega mjesta podrijetla. Kako je Nikola u tom trenutku očito već duže vrijeme živio u Šibeniku, u bilježničkim se spisima ponekad označavao kao Šibenčanin (*Nicolaus Gradicich de Sibenico*),³⁵ a ponekad je kao mjesto njegova podrijetla bio naznačen Split (*Nicolaus Gradicich de Spaletto*).³⁶ Vjerodostojnost potonjega podatka posredno potvrđuje i ime nje-

primio i od izvršitelja oporuke pokojne Margarete, udovice kovača Jurja. HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 9, fol. 31r-31v; kut. 3b, fol. 72v-73r.

³¹ HR-BAŠ-18/1-ŠB-BK, kut. 2, F 2, fol. 46v.

³² HR-BAŠ-18/1-ŠB-BK, kut. 2, F 2, fol. 230r.

³³ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/4, sv. 7, fol. 300r-300v.

³⁴ Kako je prije polaganja zavjeta (*ante suam professionem*) samostanu obećala dati iznos od 200 malih libara na ime milodara (*pro promissione elemosine*), prilikom primanja u samostan isplatila je 50 libara, a ostatak je obećala platiti tijekom iduće tri godine. Samo deset dana poslije, 17. veljače, ona je neka svoja dobra darovala ser Mihovilu pokojnoga Cvitana, šibenskom građaninu, koji se zauzvrat obvezao u njezino ime isplatiti ostatak milodara. No, već 22. ožujka Mihovil je Stošiji vratio sva darovana dobra, koja su do cjelovite isplate milodara trebala ostati u posjedu samostana. HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 12, fol. 147r; kut. 11/I, sv. e, fol. 60r-60v; Ante Birin, „Crkva i samostan Sv. Spasa u Šibeniku: crtice iz povijesti samostana u 15. stoljeću”, u: *Šibenik od prvog spomena. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa 950 godina od prvog spomena Šibenika, Šibenik, 26. do 28. rujna 2016.*, ur. Iva Kurelac (Šibenik; Zagreb: Muzej grada Šibenika; Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2018), 126.

³⁵ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 12, fol. 147r.

³⁶ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/I, sv. e, fol. 60r-60v.

gova sina, kojega je po splitskom nebeskom zaštitniku nazvao Dujam, a koji je u vrijeme Stošijina ulaska u samostan bio glavni zakupnik prihoda samostanskih nekretnina (*introituum bonorum stabilium*), i to za četverogodišnje razdoblje od 1443. do 1447.³⁷

Migracije radne snage: pomorci

Među onima koji su zbog prirode posla više od drugih izbivali iz kuće i pritom češće mijenjali mjesto boravišta bili su pomorci, od kojih se u vrelima, naravno, češće mogu naći spomeni paruna, zapovjednika i vlasnika (ili suvlasnika) brodova, koji su bilo kao samostalni poduzetnici, bilo kao članovi trgovačkih društava (*societas*) – u koja su unosili svoj rad i vlasnički ili suvlasnički udio broda – bili neposredni protagonisti brojnih poslova. Razvijena pomorska trgovina podrazumijevala je i živo brodarsko tržište, pa u bilježničkim spisima često nailazimo na slučajeve kupoprodaje brodova ili udjela u vlasništvu brodova. U slučaju Splita zanimljivo je pritom izdvojiti jedan slučaj s početka 15. stoljeća s obzirom na to da su njegovi protagonisti bili pridošli Šibenčani. Naime, 17. svibnja 1403. izvjesni Ivan, sin pokojnoga Dražoja iz Šibenika, sada nastanjen u Splitu (*Iohannes filius olim Draçoy Sbilla de Scibenico habitator Spaleti*), prodao je Ratku Vučetiću, također Šibenčaninu i splitskom stanovniku (*Ratcho Volcetich de Scibenico habitator Spaleti*), svoju polovicu broda, koji je inače bio u zajedničkom vlasništvu.³⁸ Kako osim ovoga nema drugih podataka o spomenutom dvojcu, možemo samo nagađati jesu li oni zajedno pristigli iz Šibenika u Split i tamo se nastanili vodeći zajednički posao ili ih je u stranom gradu zbližilo zajedničko podrijetlo.

S druge strane u Šibeniku nalazimo više splitskih pomoraca, od kojih je jedan bio brodovlasnik, *ser* Mihovil Petrov iz Splita, vlasnik jedne marsilijane, koji se u šibenskim vrelima može pratiti od početka 1440-ih. Njegov prvi zasad poznati spomen jest onaj od 16. srpnja 1438., kad je sa šibenskim plemićem *ser* Radoslavom Mihetićem sklopio sporazum o prijevozu njegova vina u Veneciju, i to po cijeni od 2 dukata po amfori vina na ime brodarine.³⁹ I u idućim se slučajevima Mihovil pojavljuje u istoj ulozi, pa je tako početkom ljeta 1442. u Veneciju dostavio paklinu (borovu smolu) koju je tamošnjem brodogradilištu poslao šibenski knez Fan-

³⁷ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/1, sv. g, fol. 171v-172r; Birin, „Crkva i samostan Sv. Spasa u Šibeniku”, 130.

³⁸ Vladimir Rismondo, *Pomorski Split druge polovine XIV. st.: notarske imbrevijature* (Split: Muzej grada Splita, 1954), 11.

³⁹ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 3b, fol. 91v-92r. – Spomenuti *ser* Radoslav Mihetić otac je znamenitoga šibenskog humanista Ambroza Mihetića. Vidi: Federico Antonio Galvani, *Il Re d'armi di Sebenico 1* (Venezia, 1884), 150-153; Josip Barbarić, Josip Kolanović, prir., *Šibenski diplomatarij: zbornik šibenskih isprava* (Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1986), 204, dok. 88; Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, 198, 244.

tin Pesaro,⁴⁰ a početkom proljeća iduće godine tamo je trebao prevesti određenu količinu vina i octa Vojina Radoslavića iz Šibenika. Mihovil, koji se tom prilikom spominje kao stanovnik Šibenika (*ser Michael condam Petri de Spaletto ad presens habitator Sibenici*), trebao je za taj posao dobiti ukupno 90 libara denara, i to 30 na ime usluge (*pro seruitio*), a 60 na ime brodarine (*pro nabulo*). Iako su zapovjednici brodova u pojedinim slučajevima znali biti zaduženi i za prodaju robe koju su prevozili, kao što ćemo vidjeti na jednom kasnijem primjeru, ovdje je taj zadatak na sebe preuzeo sam vlasnik robe.⁴¹ Trajno se nastanivši u Šibeniku, gdje se otad spominje u nizu isprava,⁴² Mihovil je u nekom trenutku stekao i status šibenskoga građanina, prerastavši u međuvremenu iz pomorca u trgovca. Tako se u jednoj, više desetljeća mlađoj, ispravi Mihovil navodi kao šibenski građanin i trgovac (*ser Michael Petri ciuis et mercator Sibenici*) kad je zajedno sa svojim ortakom *ser* Antunom Vrančićem 20. svibnja 1477. gospođi Beticiz iz Trogira, udovici pokojnoga *ser* Nikole Petrevića iz Šibenika, prodao 27 modija ulja po cijeni od 297 libara malih, pozajmvši joj istom zgodom i iznos od 18 libara i 12 solida.⁴³

Životni put Petra pokojnoga Jurja, drugoga splitskog pomorca koji će također u Šibeniku pronaći svoj novi dom, bio je nešto drukčiji od Mihovilova. Napustivši rodni grad, Petar se najprije zaputio u Veneciju, gdje je neko vrijeme stanovao u župi sv. Mauricija, koju će potom zamijeniti Šibenikom. U trenutku kad se početkom 1444. pojavljuje u Šibeniku, gdje je 9. siječnja od Radivoja Milgostića kupio polovicu jedne njegove marsilijane i pripadajuće brodske opreme po cijeni od 50 dukata, Petar se službeno i dalje smatrao stanovnikom Venecije i rečene župe koji tek trenutno boravi u Šibeniku (*Petrus condam Georgii de Spaletto habitator Venetiarum in contrata sancti Mauritii ad presens existens Sibenici*).⁴⁴ No, kako se dvije godine poslije navodi kao stanovnik grada, očito je da po dolasku više nije

⁴⁰ Kolanović, *Spisi kancelarije šibenskog kneza Fantina*, 9, dok. 5.

⁴¹ Naime, u skladu sa zaključenim dogovorom, Vojin je trebao doći u Veneciju u vrijeme kada tamo pristigne i Mihovil s njegovom robom, za čiju se prodaju potom sam trebao pobrinuti. Ako se Vojin iz nekog razloga ne bi pojavio u Veneciji, Mihovil je vino i ocat trebao predati nekom škrinjaru Jurju, Vojinovu rođaku (*cuidam Georgio capsellario affini dicti Voyni*), koji ih je trebao prodati, a utržak predati Mihovilu. HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/I, sv. e, fol. 55r-55v.

⁴² Osobito zanimljiva isprava pritom je ona od 4. studenog 1447., kad je svojega poznanika i člana kućanstva Marina, sina pokojnoga Anselma iz Njemačke (*Marinum filium condam Anzelini de Alemania notum et domesticum suum*), Mihovil dao za naučnika slavnom graditelju i klesaru Jurju Dalmatincu zaključivši s njim uime Marina sedmogodišnji ugovor o naukovanju. HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/5, sv. 5, fol. 220v-221r.

⁴³ Ukupni dug u iznosu od 315 libara i 12 solida denara Betica je obećala podmiriti do kraja rujna iste godine, pri čemu je na ime osiguranja naplate založila neka dobra iz svojega skrbništva. HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/7, sv. F 10 Va, fol. 27r-27v. – Svoj dug u cijelosti je podmirila 24. listopada, kad je rečenim ortacima isplatila 51 dukat i 12 solida, koliko je iznosio preostali dug. HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/7, sv. F 10 Va, fol. 60v.

⁴⁴ Kupivši polovicu marsilijane, Petar se istom prilikom obvezao da će ubuduće njome i zapovijedati, dijeleći s Radoslavom polovicu zarade i štete, kao i troškova broda i posade. Ugovorom je povrh toga bilo određeno da Petar, kad god bi se s tom marsilijanom zatekao u Šibeniku, odnosno u šibenskom

napuštao Šibenik. Obavljajući svoj posao, Petar je, kao zapovjednik rečene marsilijane i ortak Radivoja Milgostića (*Petrus condam Georgii de Spaletto habitator Sibenici patronus vnus marciliane et sotius Radiuoy Milgostich*), 15. siječnja 1446. od Martina Draganića s otoka Murtera kupio znatnu količinu „sirovoga” i nešto malo „kuhanoga” vina, koje je bez sumnje prevezao u Veneciju i tamo prodao.⁴⁵ Zaradu stečenu tijekom tih nekoliko godina Petar je, među ostalim, uložio i u otkup druge polovice rečene marsilijane, koju mu je njegov ortak prodao nedugo potom, 21. lipnja 1447., također po cijeni od 50 dukata.⁴⁶ Svojom je marsilijanom prevezao u Veneciju i 240 modija vina (10 300,8 – 12 876 l) *ser* Ivana Tobolovića, koje je u skladu s odredbama ugovora zaključenog 26. siječnja 1448. ujedno bio dužan i prodati. Novac od prodaje Petar je potom trebao predati *ser* Nikoli Mihovilovu iz Raba, stanovniku Venecije, pri čemu je za sebe mogao zadržati samo dogovoreni, u ispravi nezabilježen iznos na ime brodarine.⁴⁷

Ostavljajući po strani još poneki pronađeni spomen Petra Jurjeva, ovom prilikom svakako treba spomenuti još jednu osobu, koja se doduše nije bavila pomorstvom nego trgovinom, no čiji je primjer krajnje zanimljiv ne samo zato što nam pruža uvid u migracijska kretanja poduzetnika na istočnoj obali Jadrana tijekom 15. stoljeća, kao i u njihove poslovne krugove, nego i zbog jedne zanimljive epizode iz njezina života. Riječ je o Damjanu Damjanovu iz Rovinja, koji je u Šibenik pristigao istovremeno kad i Petar Jurjev, čiji je rodni grad određeno vrijeme bio i Damjanovim boravištem. Kad je Damjan došao u Split i koliko se dugo u njemu zadržao nije poznato. Ono što se zna jest da je Damjan iz Splita u Šibenik stigao negdje početkom 1440-ih s obzirom na to da se u bračnom ugovoru od 29. siječnja 1443. navodi kao stanovnik Splita koji je nedavno došao živjeti u Šibenik (*Damianus condam Damiani de Rouigno Istrie habitator Spaleti qui nuper venit habitatum Sibenici*). Njegova izabranica bila je Radica, kći pokojnoga Bogavca iz Dubrovnika, stanovnica Šibenika i udovica imućnoga šibenskoga građanina Tome Skaramuce, koja mu je u miraz donijela sve što joj je pripadalo od dobara pokojnoga muža.⁴⁸ Od svoje je supruge Damjan, „nekoć stanovnik Splita, a sada

akvatoriju, nije smio biti unajmljen bez Radivojeva znanja i dopuštenja, dok je izvan Šibenika to mogao činiti na zajedničku korist. HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/4, sv. 1, fol. 11r.

⁴⁵ Riječ je bila o količini od 114 modija (4892 – 6116 l) „sirovoga” vina (*vini crudi*) i 7,5 modija (321,9 – 402,3 l) „kuhanoga” vina (*vini cocti*), kupljenog po ukupnoj cijeni od 160 libara mletačkih denara, koji su Martinu Draganiću u cijelosti isplaćeni osam mjeseci poslije, 12. rujna, nakon što je i samo vino prethodno bilo prodano. HR-BAŠ-18/1-ŠB-BK, kut. 2, F 2, fol. 15r.

⁴⁶ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/4, sv. 1, fol. 11r.

⁴⁷ Očitovanjem ugovornih strana da su potpuno namirene u svemu što im pripada taj je ugovor 12. listopada iste godine bio poništen. HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/6, sv. 1, fol. 30r.

⁴⁸ Točnije rečeno, radilo se o tri vinograda, od kojih se jedan nalazio u Sovjima, a dva u Orišju, i jednoj kući u Podstinju na baštinskom zemljištu Frane Dominikova (*in vno hedifitio vnus domus posite in Postinge Sibenici super loco seu terreno heredum condam spectabilis militis domini Francisci Dominici iuxta suos confines*), čija je ukupna vrijednost procijenjena na iznos od 280 libara denara,

stanovnik Šibenika” (*Damianus condam Damiani de Rouigno Istrie olim habitator Spaleti et nunc habitator Sibenici*), 14. ožujka tako primio 150 dukata, i to dijelom u nekretninama navedenim u bračnom ugovoru, a dijelom u pokretninama i novcu.⁴⁹ Isto kao Radici, ni Damjanu to nije bio prvi brak, iz kojega je imao barem dvije kćeri: jedna od njih, Kreština, i sama se nedugo potom udala za pomorca Radoslava pokojnoga Mateja, stanovnika Šibenika,⁵⁰ a za drugu, čije nam ime nije poznato, znamo tek da je bila supruga Radoja pokojnoga Matije.⁵¹

Poznanstva i poslovne veze koje je stekao tijekom boravka u Splitu Damjan, međutim, nije zapustio, kao što nije zapustio ni veze s rodnim krajem. Zajedno sa *ser* Antunom iz Padove, stanovnikom Splita, Damjan je 8. lipnja 1445. od *ser* Ivana pokojnoga Petra iz Ravenne, stanovnika Kopra, kupio veću količinu sukna u vrijednosti od 300 libara, zbog čega je ubrzo zapao u velike probleme. Naime, kako dug očito nije podmirio u dogovorenom roku, ravenski je trgovac pred mletačkom kurijom za strance (*curia forinsecorum ciuitatis Venetiarum*) podigao tužbu, koja je krajem iste godine, 17. prosinca, završila presudom u njegovu korist. Međutim, unatoč presudi, Damjan nije vratio svoj dug niti platio parnične troškove, zbog čega je neposredno potom bio uhićen i utamničen, a nakon kraćega vremena, bez sumnje uz obećanje o povratu duga, pušten je na slobodu. Koliko je to puštanje prethodilo dolasku Ivanova zastupnika u Šibenik krajem travnja iduće godine moguće je tek pretpostavljati, no činjenica je da Damjan ni tada nije imao otkud podmiriti svoj dug, što je obećao učiniti do blagdana sv. Mihovila, tj. do 29. rujna. Zanimljivo je pritom istaknuti da je jedan od Damjanovih jamaca, uz njegova zeta Radoja pokojnoga Matije, bio i spomenuti Radivoj Milgostić, ortak splitskoga pomorca Petra Jurjeva.⁵²

Lako je moguće da je upravo zbog podmirenja rečenoga duga Damjan započeo s rasprodajom svojih splitskih nekretnina, pa je tako u međuvremenu 28. ožujka 1446. splitskom krznaru Radanu Milatoviću prodao neku svoju kuću u Splitu, koja se nalazila u novom dijelu grada (*in ciuitate noua Spaleti*), po cijeni od 26 libara,⁵³ dok je 5. srpnja majstoru Dujmu pokojnoga Marina (Vuč(š)kovića) iz Splita, slikaru, tada stanovniku Šibenika (*magistro Doymo pictori condam Marini de Spaletto ad presens Sibenici*), prodao jedno svoje veliko zemljište, veličine 16 vretena, koje se nalazilo u istočnom dijelu Splitskoga polja, na lokalitetu *ad Chuozeg*

dok je ostatak iznosa od 875 libara denara dala u novcu i pokretninama. HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/4, sv. 1, fol. 33r-33v.

⁴⁹ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/4, sv. 2, fol. 88r-88v.

⁵⁰ Svojem zetu Damjan je 9. ožujka 1446. dao 60 libara i 11 solida denara na ime cjelovite isplate kćerina miraza, koji je iznosio 300 libara denara. HR-BAŠ-18/1-ŠB-BK, kut. 2, fol. 61v-62r, 62v.

⁵¹ HR-BAŠ-18/1-ŠB-BK, kut. 2, fol. 94v-95v.

⁵² HR-BAŠ-18/1-ŠB-BK, kut. 2, F 2, fol. 94v-95v.

⁵³ HR-DAZD-579-BS, kut. 9, sv. 23/9, fol. 407-407v.

blizu Orišca (*positum in campo Spaleti ad Chuozeg penes Orissaç*), i to po ukupnoj cijeni od 304 libre denara, tj. otprilike onoliko koliko je iznosio i njegov dug.⁵⁴

Među splitskim pomorcima pristiglim u Šibenik uz parune nalazimo, naravno, i obične mornare, članove posade broda, koji se što zbog svoje česte odsutnosti, što zbog skromnijega imovnog stanja i shodno tome slabije uključenosti u gospodarski život grada, u izvorima spominju tek u rijetkim prilikama. Jedan od njih bio je primjerice Pavao Vukšić Krničić, mornar iz Splita, tada stanovnik Šibenika (*Paulus Vuchxich Charnicich de Spaletto habitator ad presens Sibenici*), koji je 8. kolovoza 1449. zaključio brak s Cvitom, nećakinjom majstora Ivana, kožara iz Šibenika, sluškinjom šibenskoga kanonika Jurja Dobrojevića, koji mu je na ime Cvitina miraza obećao dati 50 libara malih u dobrima i pokretninama, kao i novu drvenu kuću u Šibeniku, u četvrti Sv. Krševana.⁵⁵

Migracije radne snage: obrtnici

Kako su se na tržištu rada veće mogućnosti otvarale kvalificiranoj radnoj snazi, tako su obrtnici općenito, a posebice oni umjetničkih usmjerenja, najučestalije mijenjali mjesto svojega boravišta ili prebivališta u potrazi za novim poslovnim mogućnostima.

Najpoznatiji majstor koji povezuje ta dva grada bio je slavni graditelj šibenske katedrale Juraj Matejev, poznatiji kao Juraj Dalmatinac.⁵⁶ Iako rođeni Zadranin, taj je majstor najmanje vremena proveo u rodnom gradu. Preuzevši 1441. gradnju šibenske katedrale, Juraj se nastanio u Šibeniku, u kojem će ostati živjeti sve do svoje smrti. Njegova graditeljska djelatnost, međutim, nije ostala ograničena samo na Šibenik i njegovu katedralu, nego je Juraj istovremeno bio i čest gost u Splitu, gdje je bio izrazito cijenjen i tražen majstor. Ovdje je, naime, između 1446. i 1448. izgradio kapelicu sv. Arnira u samostanu benediktinki, kako se vidi iz sačuvane potvrde o isplati dijela plaće za taj posao,⁵⁷ te kapelu sv. Staša, drugoga

⁵⁴ HR-BAŠ-18/1-ŠB-BK, kut. 2, F 2, fol. 136v-137v. Usp. Emil Hilje, „Splitski slikar Dujam Marinov Vučković u Šibeniku”, u: *Šibenik od prvog spomena. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa 950 godina od prvog spomena Šibenika, Šibenik, 26. do 28. rujna 2016.*, ur. Iva Kurelac (Šibenik; Zagreb: Muzej grada Šibenika; Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2018), 447, 459, bilj. 7. – U Splitu se u 15. stoljeću kao mjera za površinu koristi vreteno, a u Šibeniku gonjaj. Te su mjere gotovo jednake, a iznosile su otprilike 0,08 ha ili 852,209 m² u Splitu te 851,252 m² u Šibeniku. Vidi: Josip Kolanović, „Šibenski metrološki sustav u XV. stoljeću”, *Arhivski vjesnik* 37 (1994): 189-207; Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, 307; Marija Zaninović Rumora, „Stare mjere Splita od 15. do 19. stoljeća”, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 52 (2010): 185-186; Andrić, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, 90.

⁵⁵ Birin, *Šibenski bilježnici – Bonmatej iz Verone*, 284-285, dok. 165.

⁵⁶ HR-DAZD-579-BS, kut. 11, sv. 25/1, fol. 647v-648v.

⁵⁷ Dokument je objavljen u: Cvito Fisković, „Iskopine srednjovjekovne crkve sv. Eufemije u Splitu”, *Historijski zbornik* 1 (1948), br. 1-4: 206, bilj. 16. Usp. Jerko Marasović, Tomislav Marasović, „Sv.

splitskog zaštitnika, u lijevoj niši splitske prvostolnice, sudeći po sačuvanom ugovoru o gradnji.⁵⁸ Juraj je tom prilikom, vjerojatno, upoznao Tomu Papalića, jednoga od prokuratora splitske stolne crkve i glavara te utjecajne patricijske obitelji, koji mu je povjerio gradnju svoje nove, velebne palače.⁵⁹ Ta vrijedna ostvarenja svojega klesarsko-skulptorskoga i graditeljskoga opusa⁶⁰ Juraj, naravno, nije mogao realizirati sam, nego je u tu svrhu oko sebe okupio niz klesarskih majstora, obrtničkih naučnika i pomoćne radne snage, koji su bili dijelom njegove klesarske radionice. Među njima tako nalazimo i splitskoga klesara Ivana Bražolu (*magister Iohannes Brasula lapicida*) i bračkog majstora Zorzija Matijeva (*Zorzi di Mathio tauapiera*), kako se vidi iz odgovora splitskoga kneza i kapetana Bartolomea de Superancio od 14. siječnja 1455. na njihovu molbu o dovozu nekoga kamena s Brača.⁶¹ Možemo zaključiti da je Juraj u Splitu lako dolazio i do posla i do suradnika te brzo realizirao nove projekte, za što je, posljedično, bio i dobro plaćen. Primjerice, samo kao protomajstor šibenske katedrale godišnje je zarađivao 150 dukata, a za gradnju kapele sv. Staša od splitske je Operarije ubrao još i honorar od 306 zlatnih dukata.⁶² Klesarstvo i graditeljstvo bili su, uostalom, među najunosnijim obrtnim strukama.

I dok je Juraj tijekom druge polovine 1440-ih zbog navedenih poslova često dolazio u Split, i u Šibenik su slično tome dolazili splitski umjetnici poput spomenutoga slikara, majstora Dujma pokojnoga Marina (Vučkovića) iz Splita, za kojega se u ispravi o kupoprodaji zemljišta iz 1446. navodi da trenutno boravi u Šibeniku (*magister Doymus pictor condam Marini de Spaleto ad presens Sibenici*).⁶³ Majstor Dujam zacijelo je, kako piše Emil Hilje, „kao slikar stekao određeni ugled jer su

Eufemija u Splitu – prilog tipologiji kupolnih crkava”, *Starohrvatska prosvjeta*, III. serija, 36 (2009): 247-254.

⁵⁸ HR-DAZD-579-BS, kut. 9, sv. 23/13, fol. 202r-202v.

⁵⁹ Duško Kečkemet, *Kulturna i umjetnička baština Dalmacije*, sv. I (Split: Marjan tisak, 2004), 127.

⁶⁰ Više o njima vidi u: Cvito Fisković, *Juraj Dalmatinac* (Zagreb: Zora, 1963), 20-25; Duško Kečkemet, „Juraj Dalmatinac u Splitu. U povodu petstote obljetnice smrti”, *Kulturna baština* 3-4 (1975): 3-9; Igor Fisković, „Neki vidovi umjetničkog rada Jurja Dalmatinca u Šibeniku i Splitu”, *Radovi Zavoda JAZU u Zadru* 27-28 (1981): 107-177; Jerko Marasović, Tomislav Marasović, „Dvije adaptacije Jurja Dalmatinca u Splitu”, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 3-6 (1982): 179-186; Milan Ivanišević, „Juraj Dalmatinac u Splitu 1444. i 1448. godine”, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 3-6 (1982): 143-157; Duško Kečkemet, *Juraj Dalmatinac i gotička arhitektura u Splitu* (Split: Književni krug, 1988); Igor Fisković, *Dalmatinski prostori i stari majstori* (Split: Književni krug, 1990), 217-220; Radoslav Bužančić, Ana Doljanin, „Fedes – krepost na portalu splitske palače Tome Papalića”, *Klesarstvo i graditeljstvo* 25 (2014), br. 1-4: 12-33; Predrag Marković, „Juraj Dalmatinac i Andrija Aleši u Splitu: majstori, radionice i suradnici”, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 43 (2016), br. 1: 151-191.

⁶¹ HR-DAZD-579-BS, kut. 11, sv. 25/1, fol. 647v, 648r-648v.

⁶² HR-DAZD-579-BS, kut. 9, sv. 23/13, fol. 202r-202v; Daniele Farlati, *Illyrici Sacri: Ecclesia Spalaten-sis olim Salonitana*, sv. III (Venetiis: Apud Sebastianum Coleti), 387. Usp. Joško Belamarić, *Studije iz starije umjetnosti na Jadranu*, sv. II (Split: Književni krug, 2012), 72; Andrić, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, 128.

⁶³ HR-BAŠ-18/1-ŠB-BK, kut. 2, F 2, fol. 136v-137v.

ga 4. lipnja 1448. godine slikar Nikola Vladanov i predstavnici crkve sv. Dominika izabrali za sudca u sporu oko izrade slike za kapelu sv. Marije”.⁶⁴ Četiri mjeseca poslije Dujam se pak obvezao „izvršiteljima oporuke Frane Dominikova iz Šibenika, u svoje ime i u ime slikara Antuna (Restinovića?) iz Splita, dovršiti sliku koja je pohranjena kod kipara Jurja pok. Mateja (Dalmatinca), protomajstora šibenske katedrale”.⁶⁵ Koliko se dugo Dujam zadržao u Šibeniku nije poznato, no svakako je zanimljivo spomenuti da se njegov sin Marinel, koji je također bio slikar, nakon očeve smrti oženio Šibenčankom Dešom, kćerkom zlatara Stjepana Ivanova.⁶⁶

Osim Dujma, u Šibeniku je neko vrijeme djelovao još jedan splitski majstor, klesar Mihovil Nališković (*magister Michael Nalischouich lapicida de Spaletto*), koji je 25. travnja 1442. u svoje i u ime svojih sinova, kao nasljednika pokojnoga ser Ivana Sikovića, šibenskoga građanina, za svojega zastupnika imenovao ser Davida Dujmova da ga zastupa u svim i pojedinim pravima koja mu pripadaju od rečene ostavštine.⁶⁷ U Šibeniku je Mihovil vjerojatno i umro prije 1445., kad se spominje kao pokojni.⁶⁸

Naposljetku, kad je riječ o majstorima umjetničkoga obrta, treba spomenuti da krajem istoga desetljeća u Splitu nalazimo jednoga šibenskoga zlatara, Pavla Gernjanovića, koji se u lipnju 1449. ovdje oženio nekom Lucijom Kutlović,⁶⁹ a čiji mu je brat već u studenom iste godine isplatio prvu ratu miraza u vrijednosti od 87 libara i 6 solida.⁷⁰

Preostali pronađeni slučajevi koji svjedoče o migracijskim kretanjima obrtnika iz jednoga u drugi grad većinom su vezani uz proizvodne zanate. U nekima od tih slučajeva pritom nije moguće pouzdano zaključiti je li razlog njihova dolaska bio tek zaključivanje nekoga konkretnog posla, zbog čega su se u gradu i zadržavali samo onoliko koliko je to bilo potrebno, ili su tu boravili barem neko kraće vrijeme. Tako se na prijelazu 1445./1446. u Šibeniku zatekao majstor Juraj pokojnoga Ivana iz Splita, kožar, stanovnik Venecije u predjelu Svetih apostola u kućama de

⁶⁴ Hilje, „Splitski slikar Dujam”, 447. – Literaturu o splitskom slikaru Dujmu Vuč(š)koviću vidi u: Andrić, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, 79, bilj. 412.

⁶⁵ Hilje, „Splitski slikar Dujam”, 448. – Više o splitskom slikaru Antunu Restinoviću vidi u: Emil Hilje, „Dva popisa dobara splitskih slikara”, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 49 (2007): 291-301.

⁶⁶ Kako Hilje navodi, ženidba se morala zbiti između 13. travnja 1459., kad se rečena Deša (Diša) spominje kao kći pokojnoga zlatara Stjepana, i 7. rujna 1463., kad se spominje kao Marinelova žena. Hilje, „Splitski slikar Dujam”, 460, bilj. 17. – Slikar Marin (Marinel) Dujmov Vučković učestalo se spominje u splitskim notarskim vrelima. Vidi primjerice: HR-DAZD-579-BS, kut. 12, sv. 27/1, fol. 18r-18v, 26r-26v, 27r; sv. 28/2, fol. 13r-13v; kut. 15, sv. 31/1, fol. 15r-15v; kut. 15, sv. 31/1, fol. 47r-47v. – Više o njemu vidi u: Hilje, „Dva popisa dobara splitskih slikara”, 302-324.

⁶⁷ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/I, sv. c, fol. 84r-84v.

⁶⁸ Matej Hrg, Josip Kolanović, „Nova građa o Jurju Dalmatincu”, *Arhivski vjesnik* 17-18 (1975), br. 41: 11.

⁶⁹ HR-DAZD-579-BS, kut. 9, sv. 23/15, fol. 319r.

⁷⁰ HR-DAZD-579-BS, kut. 9, sv. 23/15, fol. 376v.

Cha Delfino (*magister Georgius cerdo condam Iohannis de Spaletto habitator Venetiarum in confinio Sanctorum Apostolorum in domibus de Cha Delfino ad presens existens Sibenici*), koji je 30. prosinca od šibenskoga građanina i trgovca ser Tome Mišića kupio tisuću jarčjih i ovnujskih koža (*pro pellibus becchinis et montoninis*), kao i 1350 libri loja (*sepi*) koje mu je ovaj obećao poslati u Veneciju barkuzijem kojim je zapovijedao Ante Polišić iz Šibenika.⁷¹ S druge strane, početkom 1448. u Splitu nalazimo postolara Jeronima iz Belluna, stanovnika Šibenika (*Hyeronimus de ciuitate Belun habitator Scibenici*), koji je 28. veljače u trogodišnju službu uzeo Petra Grubanova Sirčića iz Bosne.⁷² S obzirom na to da se dotični postolar ni prije ni poslije ne spominje u šibenskim bilježničkim spisima, ostaje otvorena mogućnost da se više nije ni vraćao u Šibenik.

Nasuprot tomu, pouzdano znamo da se dva desetljeća poslije iz Splita u Šibenik doselio jedan drugi kožar, majstor Luka Jakovljević (Jakovljić), koji je bio oženjen Lucijom, kćeri Margarete, udovice pokojnoga Dragiša Sajkovića, s kojom je (kao i s njezinim sinom, majstorom Nikolom) 11. rujna 1470. postigao dogovor o međusobnoj podjeli kuće pokojnoga majstora Dragiša koja se nalazila u Šibeniku u četvrti kule Brsalj.⁷³ Iako se Luka u toj ispravi spominje tek kao stanovnik Šibenika (*magister Luca Iacoflich cerdo de Spaletto habitator Sibenici*), u drugim se, nekoliko mjeseci starijim, ispravama, u kojima se pojavljuje kao svjedok, navodi kao građanin (*magister Lucha Iacoflich cerdo de Spaletto ciuis Sibenici*),⁷⁴ tako da je, prema svemu sudeći, unatoč tom nedosljednom navođenju Luka doista i uživao ovaj pravni status. Jedan od kasnijih spomena toga majstora potječe pak s kraja 1477., kad je Luka (*magister Luca Iacobi Spaletinus*) zajedno s još jednim šibenskim kožarom, majstorom Matejem Žilićem, 6. listopada od ser Nikole Divnićia kupio 23 volujske kože po cijeni od 4 libre i 10 solida malih po koži (*pro singulo coreo*), pri čemu je svaki od majstora u roku od petnaest dana ser Nikoli trebao dati po 2 dukata, dok su ostatak duga trebali platiti do blagdana Bogojavljenja.⁷⁵

U isto vrijeme u Šibeniku je osim majstora Luke živio još jedan splitski obrtnik, majstor Kristofor Pavlov (*magister Cristoforus Pauli de Spaletto*), jedan od rijetkih poznatih kovača mačeva, kojega je njegova sestra Katarina iz Trogira, supruga pokojnoga Jurja Matejeva iz Trogira, 3. studenog 1469. imenovala svojim zastupnikom u potraživanju preostale naknade koju je njezin pokojni suprug trebao dobiti od mletačke općine za vrijeme provedeno u službi na šibenskoj galiji (trire-

⁷¹ Iznos od 150 dukata koji mu je bio dužan za kupljenu robu Juraj je obećao platiti u roku od osam dana nakon što ona pristigne u Veneciju, i to na ruke Nikole Mihovilova iz Raba. Nakon što je dugovanje bilo podmireno, isprava je 4. siječnja 1448. poništena. HR-BAŠ-18/1-ŠB-BK, kut. 2, F 2, 1v.

⁷² HR-DAZD-579-BS, kut. 9, sv. 23/12, fol. 165r.

⁷³ Birin, *Šibenski bilježnici – Juraj de Dominicis*, 325-326, dok. 228.

⁷⁴ Birin, *Šibenski bilježnici – Juraj de Dominicis*, 327-328, dok. 230; 345-346, dok. 245.

⁷⁵ Dug je podmiren 16. lipnja 1478., kad je ser Nikola, primivši novac, dao poništiti ispravu. HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/7, sv. F 10 Va, fol. 56v.

mi) viteza Tome Tomasovića.⁷⁶ S obzirom na to da se nekoliko mjeseci poslije, 26. ožujka 1470. – kad je od Lucije, udovice pokojnoga majstora Ivana Pribislavića, klesara, kupio neko ziđe s vrtom koje se nalazi u Šibeniku u Gorici – Kristofor spominje kao stanovnik i građanin Šibenika (*magistro Cristoforo Pauli de Spaletto nunc uero ciui et habitatori Sibenici*), očito je i on u gradu prebivao već neko vrijeme.⁷⁷

Bračne veze

Kao što se moglo vidjeti na primjeru pojedinih spomenutih osoba, često se događalo da su pridošlice u novoj sredini osim posla ili službe pronašli i bračnoga partnera. Tako se primjerice Damjan Damjanov iz Rovinja oženio Radicom, udovicom šibenskoga građanina Tome Skaramuce,⁷⁸ Pavao Vukšić, mornar iz Splita, oženio se pak Cvitom, nećakinjom majstora Ivana, kožara iz Šibenika,⁷⁹ a supruga magistra Marka pokojnoga Frane bila je Cvita, pastorka *ser* Petra Mudropetića.⁸⁰ S druge strane šibenski zlatar Pavao Gernjanović oženio se, doselivši se u Split, tamošnjom djevojkom Lucijom Kutlović.⁸¹

Osim njih, poznat je i slučaj Cvitana pokojnoga Radoslava iz Splita (*Florius condam Alegreti de Spaletto*), koji je bio oženjen Marijom, kćeri pokojnoga Pavla Pina iz sela Grebaštice (*Maria filia condam Pauli Pina de Gerbaze districtus Sibinci*), koja je uz njegovu suglasnost i dopuštenje 29. studenog 1440. zaključila sporazum sa svojim ujakom Jurjem pokojnoga Petra, stanovnikom istoga sela, o mirnom razrješenju spora oko svih pokretnih i nepokretnih dobara, kao i prava i udjela pokojnoga Pavla Pina.⁸²

U pojedinim pak slučajevima na temelju dostupnih podataka nije moguće razaznati pozadinu rodbinskih veza, kao što to pokazuje slučaj izvjesnoga Šibenčanina Stipana Skoverčića (*Stefanus Scouercic de Scibenico*), koji je 1445. svojem rođaku (*cognatus*) Antunu Drasojeviću s otoka Šolte (*Antonius Drasoeuich de insula Solte*), inače splitskom stanovniku i građaninu, pozajmio 300 libara malih.⁸³

⁷⁶ Birin, *Šibenski bilježnici – Juraj de Dominicis*, 81-82, dok. 27.

⁷⁷ Birin, *Šibenski bilježnici – Juraj de Dominicis*, 170-172, dok. 99. – Osim toga, Kristofor se 1469./1470. u nekoliko navrata spominje i među svjedocima isprava (*magister Cristoforus Pauli spadarius ciuis Sibenici*; *magister Cristoforus spadarius Paulouich de Spaletto ciuis Sibenici*). Birin, *Šibenski bilježnici – Juraj de Dominicis*, 91-92, dok. 35; 273-275, dok. 183; 282-283, dok. 191; 283-285, dok. 192; 292-293, dok. 199; 321-322, dok. 224; 333-334, dok. 235.

⁷⁸ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/4, sv. 1, fol. 33r-33v.

⁷⁹ Birin, *Šibenski bilježnici – Bonmatej iz Verone*, 284-285, dok. 165.

⁸⁰ HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/6, sv. 1, fol. 40v-41r.

⁸¹ HR-DAZD-579-BS, kut. 9, sv. 23/15, fol. 319r, 376v.

⁸² HR-DAŠI-263-BŠ, kut. 11/I, sv. a, fol. 37r.

⁸³ HR-DAZD-579-BS, kut. 8, sv. 23/8, fol. 344r.

No, koliko god u tom pogledu ovakvi podaci bili nedostatni, ipak su dragocjeno svjedočanstvo o privatnim vezama stanovnika Splita i Šibenika.

Zaključak

Iako se navedeni podaci međusobno uvelike razlikuju s obzirom na učestalost spomena pojedinih osoba u izvorima, iz njih ipak barem u osnovnim crtama možemo razaznati profil osoba uključenih u migracijska kretanja između ta dva grada, kojim su društvenim skupinama pripadali i kojim su se poslovima bavili. Najmanji broj pronađenih primjera pritom se odnosio na pripadnike najviših slojeva društva, odnosno na članove gradskoga patricijata, za koje na temelju raspoloživih podataka u pravilu nije moguće odrediti ni približe vrijeme njihova dolaska ni djelatnosti kojima su se bavili u novoj sredini. Činjenica da su pritom uglavnom zabilježeni članovi splitskoga patricijata pridošli u Šibenik mora se svakako sagledati u kontekstu istraženoga uzorka dokumenata i iz nje se ne bi smjeli izvoditi nikakvi dalekosežni zaključci. Isto se može ustvrditi i u slučaju nekolicine pripadnika crkvene elite i članova redovničkih zajednica čije mjesto službe nije bilo istovjetno mjestu njihova podrijetla. Najveći broj zabilježenih primjera koji svjedoče o migracijskim kretanjima između Splita i Šibenika odnosi se na pomorce i obrtnike, što upućuje na njihovu naglašenu mobilnost potaknutu ekonomskim razlozima. Kad je riječ o pomorcima, u izvorima, naravno, češće nailazimo na spomene brodovlasnika i zapovjednika brodova, koji su zbog svojega boljega imovnog stanja neposrednije bili uključeni u gospodarski život grada negoli je to bio slučaj s običnim članovima brodske posade, koji se uglavnom spominju u kontekstu privatnoga života (primjerice pri sklapanju braka) ili tek kao svjedoci prilikom zaključivanja različitih poslova. U slučaju obrtnika uočljivo je pak da su majstori umjetničkih obrta u drugom gradu uobičajeno ostajali privremeno, do završetka posla za koji su bili angažirani, dok su oni proizvodnih obrta često trajno ostajali u novoj sredini. Mnogi su od tih pridošlica, neovisno o tome kojoj su društvenoj skupini pripadali, u novoj sredini pronašli i svoje bračne partnere, o čemu svjedoči relativno velik broj brakova između pridošlica i stanovnika grada, odnosno između stanovnika Splita i Šibenika. Naposljetku treba napomenuti da ovdje zbog ograničenoga prostora nisu iskorišteni svi podaci prikupljeni tijekom istraživanja, nego su predstavljeni samo reprezentativni primjeri, među kojima ima i onih koji nam u određenoj mjeri dopuštaju uvid u njihov privatni život i poslovnu djelatnost. Mnogo toga ovdje iznesenog zasigurno se može dopuniti novim podacima i obogatiti novim primjerima s obzirom na to da i više nego obimna arhivska građa iz 15. stoljeća krije još mnoštvo korisnih podataka kad je riječ o ovoj temi, zbog čega je ovaj rad tek mali, početni prilog u istraživanju veza između Splita i Šibenika u kasnom srednjem vijeku.

Neobjavljeni izvori

Hrvatska – Biskupijski arhiv Šibenik – fond 18/1 – Šibenska biskupija – Biskupska kurija (1402. – 2003.) (HR-BAŠ-18/1-ŠB-BK).

Hrvatska – Državni arhiv u Šibeniku, Šibenik – fond 263 – Bilježnici Šibenika (1414. – 1797.) (HR-DAŠI-263-BŠ).

Hrvatska – Državni arhiv u Zadru, Zadar – fond 579 – Bilježnici Splita (1341. – 1774.) (HR-DAZD-579-BS).

Objavljeni izvori i literatura

Andrić, Tonija. *Život u srednjovjekovnom Splitu. Svakodnevica obrtnika u 14. i 15. stoljeću*. Zagreb; Split: Hrvatski institut za povijest; Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, 2018.

Barbarić, Josip; **Kolanović**, Josip, prir. *Šibenski diplomatarij: zbornik šibenskih isprava*. Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1986.

Bartulović, Anita. „Integracija došljaka s Apeninskog poluotoka u zadarskoj komuni (1365. – 1374.)”. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 61 (2019): 135-177.

Bartulović, Anita; **Mijić**, Linda. „Padovanci u Zadru: zadarski notar Petar Perencan (1361. – 1392.) i njegovi klijenti”. *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru* 10 (2015), br. 14: 161-179.

Basić, Ivan. „Poleogeneza Splita na razmeđu kasne antike i ranoga srednjeg vijeka”. Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2013.

Belamarić, Joško. *Studije iz starije umjetnosti na Jadranu*, svezak II. Split: Književni krug, 2012.

Benyovsky Latin, Irena; **Pešorda Vardić**, Zrinka, ur. *Towns and Cities of the Croatian Middle Ages – The City and the Newcomers*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2020.

Birin, Ante. „Šibenski bilježnici – Pietrobono Pagano (1436. – 1437.)”. *Povijesni prilozi* 28 (2009), br. 37: 117-188.

Birin, Ante. „Šibenski bilježnici – Petar pokojnoga Ivana (1453. – 1454.)”. *Povijesni prilozi* 31 (2012), br. 42: 103-189.

Birin, Ante. „Šibenski bilježnici – Indricus de Indricis (1431. – 1434.)”. *Povijesni prilozi* 32 (2013), br. 44: 91-154.

Birin, Ante. *Šibenski bilježnici – Bonmatej iz Verone (1449. – 1451.) = Notai di Sebenico – Bonmatteo da Verona (1449-1451)*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2016.

Birin, Ante. *Šibenski bilježnici – Juraj de Dominicis (1469. - 1470.) = Notai di Sebenico – Giorgio de Dominicis (1469-1470)*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2018.

Birin, Ante. „Crkva i samostan Sv. Spasa u Šibeniku: crtice iz povijesti samostana u 15. stoljeću”. U: *Šibenik od prvog spomena. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa 950 godina od prvog spomena Šibenika*, Šibenik, 26. do 28. rujna 2016., uredila Iva Kurelac, 121-139. Šibenik; Zagreb: Muzej grada Šibenika; Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2018.

Božić Bužančić, Danica. *Inventar arhiva stare splitske općine*. Zagreb: Historijski arhiv, 1969.

Bužančić, Radoslav; **Doljanin**, Ana. „Fedes – krepost na portalu splitske palače Tome Papalića”. *Klesarstvo i graditeljstvo* 25 (2014), br. 1-4: 12-33.

Celić, Josip. „Svjetočno svećenstvo i redovništvo u Zadru po službenom iskazu iz 1811. godine”. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 57 (2015): 217-237.

Cvitanić, Antun, prir. *Statut grada Splita. Splitsko srednjovjekovno pravo*. Split: Književni krug, 1998.

Dujmović, Frano. „Postanak i razvoj Šibenika od 1066. do 1409. godine”. U: *Šibenik – spomen zbornik o 900. obljetnici*, uredio Slavo Grubišić, 75-120. Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1976.

Fabijanec, Sabine Florence. „Društvena i kulturna uloga zadarskog trgovca u 14. i 15. stoljeću”. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 22 (2004): 55-120.

Farlati, Daniele. *Illyrici Sacri: Ecclesia Spalatensis olim Salonitana*, svezak III. Venetiis: Apud Sebastianum Coleti.

Fisković, Cvito. „Iskopine srednjovjekovne crkve sv. Eufemije u Splitu”. *Historijski zbornik* 1, (1948), br. 1-4: 201-210.

Fisković, Cvito. *Juraj Dalmatinac*. Zagreb: Zora, 1963.

Fisković, Igor. „Neki vidovi umjetničkog rada Jurja Dalmatinca u Šibeniku i Splitu”. *Radovi Zavoda JAZU u Zadru* 27-28 (1981): 107-177.

Fisković, Igor. *Dalmatinski prostori i stari majstori*. Split: Književni krug, 1990.

Foretić, Vinko. „O vezama starog Dubrovnika i Makarskog primorja”. *Makarski zbornik* 1 (1971): 169-211.

Galvani, Federico Antonio. *Il Re d'armi di Sebenico 1*. Venezia, 1884.

Gestrin, Ferdo. „Migracije iz Dalmacije u Marke u XV. i XVI. st.” *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 10 (1977), br. 1: 395-404.

Grbavac, Branka. „Notarijat na istočnojadranskoj obali od druge polovine 12. do kraja 14. stoljeća”. Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2010.

Grbavac, Branka. „Splitski javni notarijat u vrijeme nastanka Statuta”. U: *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo. Povodom 700. obljetnice. Zbornik radova sa međunarodnoga znanstvenog skupa održanog od 24. rujna do 25. rujna 2012. godine u Splitu*, uredili Željko Radić, Marko Trogrlić, Massimo Meccarelli i Ludwig Steindorff, 353-374. Split: Književni krug; Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu; Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2015.

Grbavac, Branka; **Karbić**, Damir; **Kolak Bošnjak**, Arijana, prir. *Splitski bilježnički spisi*, svezak II: *Spisi splitskog bilježnika Albertola Bassanege od 1368. do 1369. godine*. MSHSM 59. Zagreb: HAZU, 2020.

Grmek, Mirko Dražen. „Lik šibenskog liječnika Marka iz XV. stoljeća”. *Liječnički vjesnik* 71 (1949), br. 9-10: 352-354.

Grubišić, Slavo. *Šibenik kroz stoljeća*. Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1974.

Hilje, Emil. „Dva popisa dobara splitskih slikara iz 15. stoljeća”. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 49 (2007): 289-337.

Hilje, Emil. „Splitski slikar Dujam Marinov Vučković u Šibeniku”. U: *Šibenik od prvog spomena. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa 950 godina od prvog spomena Šibenika, Šibenik, 26. do 28. rujna 2016.*, uredila Iva Kurelac, 447-462. Šibenik; Zagreb: Muzej grada Šibenika; Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2018.

Hrg, Metod; **Kolanović**, Josip. „Nova građa o Jurju Dalmatincu”. *Arhivski vjesnik* 17-18 (1975), br. 41: 7-25.

Ivanišević, Milan. „Juraj Dalmatinac u Splitu 1444. i 1448. godine”. *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 3-6 (1982): 143-157.

Kečkemet, Duško. „Juraj Dalmatinac u Splitu. U povodu petstote obljetnice smrti”. *Kulturna baština* 3-4 (1975): 3-9.

Kečkemet, Duško. *Juraj Dalmatinac i gotička arhitektura u Splitu*. Split: Književni krug, 1988.

Kečkemet, Duško. *Kulturna i umjetnička baština Dalmacije*, svezak I. Split: Marjan tisak, 2004.

Kolanović, Josip, ur. *Spisi kancelarije šibenskog kneza Fantina de cha de Pesaro 1441-1443. Povijesni spomenici Šibenika i njegova kotara III*. Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1989.

Kolanović, Josip. „Šibenski metrološki sustav u XV. stoljeću”. *Arhivski vjesnik* 37 (1994): 189-207.

Kolanović, Josip. *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*. Zagreb: Školska knjiga, 1995.

Kolanović, Josip, prir. *Zilio pok. Gulielma de Albanis de Regio: bilježnički zapisi iz 1398. i 1400. godine*. Zadar: Državni arhiv, 2016.

Kunčić, Meri; **Ladić**, Zoran. „Društvena i gospodarska slika splitske komune na temelju analize bilježničkih spisa”. U: *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo. Povodom 700. obljetnice. Zbornik radova sa međunarodnoga znanstvenog skupa održanog od 24. rujna do 25. rujna 2012. godine u Splitu*, uredili Željko Radić, Marko Trogrlić, Massimo Meccarelli i Ludwig Steindorff, 399-446. Split: Književni krug; Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu; Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2015.

Kuzmanić, Mario Nepo. *Splitski plemići, prezime i etnos i druge povijesne teme*. Split: Književni krug, 2024.

Ladić, Zoran. *Spisi istarskih bilježnika II. Spisi porečkih bilježnika, svezak 1: Registri porečkih bilježnika Henrika de Artizanibus (1433. – 1434.) i Antuna de Teodoris (1435. – 1449.)*. Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2018.

Lonza, Nella. „Pravna kultura srednjovjekovne Dalmacije između usmenosti i pismenosti”. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 63 (2013), br. 5-6: 1203-1232.

Lučić, Josip. „O pomorskim vezama Dubrovnika sa Zadrom i ostalim gradovima Dalmacije u XIII stoljeću”. *Pomorski zbornik* 4 (1966): 355-379.

Lučić, Josip. „Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije u XIII st.” *Pomorski zbornik* 5 (1967): 355-379.

Lučić, Josip. „Pomorsko-trgovački odnosi Dubrovnika i Kotora u XIII st.” *Pomorski zbornik* 6 (1968): 417-454.

Lučić, Josip. „Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika s gradovima zetskog i dračkog primorja u XIII st.” *Pomorski zbornik* 7 (1969): 820-858.

Lučić, Josip. „Prilog povijesti veza između Šibenika i Dubrovnika u srednjem vijeku”. *Historijski zbornik* 21-22 (1969): 329-342.

Lučić, Josip. „Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Venecije u XIII st.” *Pomorski zbornik* 8 (1970): 569-595.

Lučić, Josip. „Veze između Senja i Dubrovnika za Hvarske bune (1510-1514)”. *Senjski zbornik* 17 (1990): 235-242.

Marasović, Jerko; **Marasović**, Tomislav. „Dvije adaptacije Jurja Dalmatinca u Splitu”. *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 3-6 (1982): 179-186.

Marasović, Jerko; **Marasović**, Tomislav. „Sv. Eufemija u Splitu – prilog tipologiji kupolnih crkava”. *Starohrvatska prosvjeta*, III. serija, 36 (2009): 247-258.

Margetić, Lujo. „O javnoj vjeri i dispozitivnosti srednjovjekovnih notarskih isprava s osobitim obzirom na hrvatske primorske krajeve”. *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 4 (1973): 5-79.

- Marković**, Predrag. „Juraj Dalmatinac i Andrija Aleši u Splitu: majstori, radionice i suradnici”. *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 43 (2016), br. 1: 151-191.
- Popović-Radenković**, Mirjana. „Le relazioni commerciali tra Dubrovnik (Ragusa) e la Puglia nel periodo Angiono (1266-1442)”. *Archivio Storico per le provincie Napoletane* 76 (1958): 73-104; 77 (1959): 153-206.
- Raukar**, Tomislav. „Ser Baptista de Augubio, civis Spaleti”. *Mogućnosti* 26 (1979): 108-118.
- Rapanić**, Željko. *Od carske palače do srednjovjekovne općine*. Split: Književni krug, 2007.
- Raukar**, Tomislav. *Hrvatsko srednjovjekovlje: ljudi, prostor, ideje*. Zagreb: Školska knjiga, 1997.
- Raukar**, Tomislav. *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku*. Split: Književni krug, 2007.
- Rismondo**, Vladimir. *Pomorski Split druge polovine XIV. st.: notarske imbrevijature*. Split: Muzej grada Splita, 1954.
- Stipišić**, Jakov. „Razvoj splitske notarske kancelarije”. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 1 (1954): 111-123.
- Stipišić**, Jakov; **Nazor**, Ante, prir. *Splitski bilježnički spisi, svezak I: Spisi splitskog bilježnika Ivana pok. Čove iz Ankone od 1341. do 1344.* MSHSM 53. Zagreb: HAZU, 2002.
- Suić**, Mate. *Antički grad na istočnom Jadranu*. Zagreb: Golden marketing, 2003.
- Šufflay**, Milan pl. *Dalmatinsko-hrvatska srednjovjekovna listina. Povijest hrvatskoga notarijata od 11. do 15. stoljeća*. Zagreb: Naklada Darko Sagrak, 2000.
- Voje**, Ignacij. „Ekonomске veze između Dubrovnika i Dalmacije u XV stoljeću”. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 10 (1977): 379-394.
- Zajčić**, Mirko. „Spisi šibenskog notara Slavogosta”. *Starine* 44 (1952): 201-296.
- Zaninović Rumora**, Marija. „Stare mjere Splita od 15. do 19. stoljeća”. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 52 (2010): 173-188.
- Zelić**, Danko. „Postanak i urbani razvoj Šibenika”. Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 1999.

Tonija Andrić *

Ante Birin **

Migration and Mobility in the Late Middle Ages: Citizens of Split in Šibenik and Citizens of Šibenik in Split during the 15th Century

Summary

This paper explores the social and economic ties between the populations of Split and Šibenik during the 15th century, drawing on evidence from preserved notarial records. These documents reveal the significant presence of Šibenik's citizens in Split and, conversely, Split's citizens in Šibenik. To varying degrees, depending on each individual case, they provide insight into their lives and trades. By tracing the trajectories of individuals, the paper examines patterns of migrations between the two cities and analyses the social groups to which these individuals belonged.

Keywords: Split, Šibenik, Dalmatia, late Middle Ages, mobility, migrations

* Tonija Andrić, Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences in Split, University of Split, Poljička 35, 21 000 Split, Croatia, E-mail: tonija@ffst.hr

** Ante Birin, Croatian Institute of History, Opatička 10, 10 000 Zagreb, Croatia, E-mail: ante.birin@gmail.com